THOMAS BERTONNEAU: AUTO-DIDACTICĂ VS. ÎNVĂȚĂMÂNT SUPERIOR

Autor: Redacția Syntopic | 6 mai 2023

Un articol scris de Thomas Bertonneau pentru VoegelinView

Articol original: Self-education vs. Higher Education

Traducere în limba română de Ciprian Ilău, student la Facultatea de Filozofie, Universitatea din București, pentru stagiul de practică organizat în parteneriat cu redacția Syntopic.

Despre universala degenerare a așa-zisului învățământ superior în Statele Unite ale Americii contemporane m-am pronunțat în *n* articole și eseuri de la mijlocul anilor 1990 încoace. Recent, la *Ortosfera,* am descris ultimii ani ai carierei mele de profesor universitar la ceea ce numeam „Universitatea de Nord a Consolării”, oferind anecdote despre studenți și colegi care reflectă în mod egal analfabetismul funcțional care a afectat cultura americană din ultimii 40 de ani, cel puțin. Pot fi doctorii analfabeți? *Da.* În timp ce posedă știința specializată a unui academician-birocrat antrenat, totuși ei nu prezintă nimic ce ar semăna cu erudiția vastă a minților cu adevărat eminente a decadelor și secolelor acum îndepărtate și totalmente uitate de actuala generație. Membrii tineri ai facultății nu au *adâncime* filosofică – și aceasta se traduce într-o inabilitate de-a întrebuința intuiția sau imaginația pentru a transcende limitele educației școlare înguste. Sunt studenții analfabeți? *Da.* Dar ei sunt mai mult decât (sau poate *mai puțin)* analfabeți. Aș spune că se mândresc cu faptul că nu știu nimic, atât că mândria pretinde cunoaștere a ceva, în timp ce studenții nu iau cunoștință de faptul că nu știu nimic. Cu toate acestea, atitudinea lor este una mândră, fără vreun temei sesizabil. Cohoartele de absolvenți ai facultății n-or să ducă mai departe civilizația ce-o moștenesc. Nici măcar nu sunt conștienți că o moștenesc; atenția lor este fixată în întregime pe *device*-uri.

În acest timp, obișnuit cu starea de fapt, dar păstrând-o totuși ca fundal sau context pentru contemplările mele de bătrânețe, mă îndeletnicesc cu timpul liber al pensionării, care consistă îndeobște în lecturi eclectice ale lucrărilor bune ori mai puțin bune, apreciind, la bătrânețe, că ceea ce este considerat bun poate că nu este totuși atât de bun și vice-versa. Un astfel de exemplu sunt scriitorii *pulp* ai jumătății secolului XX. Fraza „pulp fiction" este îndeobște folosită în mod peiorativ. Se consideră că narațiunea distribuită în format mare, hârtie ieftină și în lunarele și trimestrialele axate pe acest gen din anii '30, '40 și prima jumătate a anilor '50 nu a însemnat mai mult decât o stârnire vulgară a violenței și erotismului, combinate spre a distrage atenția de la viața plictisitoare din timpul Depresiei și războiului mondial ce a urmat. În acord cu această perspectivă, autorii acestor distrageri au fost „cai de corvoadă", plătiți cu un *penny* pe cuvânt, care nu aveau niciun interes pentru natura umană. Erau pur și simplu furnizori comerciali de proză, care au satisfăcut o audiență egal de ternă, din rândul inculților care erau atrași numai de arta groaznică de pe coperțile ostentativ afișate pe rafturile chioșcurilor de ziare. Ar fi un clișeu să spun că această perspectivă este într-adevăr validă doar pentru o considerabilă parte a ficțiunii „pulp". Dar, pentru a-l parafraza pe scriitorul Theodore Sturgeon, *majoritatea a orice este nasoală*. Ce mă uimește pe măsură ce parcurg din nou *the pulps* este educația temeinică a multora dintre acești scriitori, cât de adânc reușește proza lor să surprindă condiția umană, cât de amănunțit și-au pus la punct stilul literar. În cazul a trei scriitori care prezintă un interes deosebit pentru mine – H.P. Lovecraft (1890 – 1937), Clark Ashton Smith (1893 – 1961) și August Delerth (1909 – 1971) –, rafinarea stilistică este evidentă nu doar în munca lor literară, ci și în proza informală și robustă a scrisorilor lor. Aceste scrisori au fost meticulos colectate și editate de David T. Schultz și S. T. Joshi, cel din urmă fiind un erudit (*scholar*) prolific al *Lovecraftianei,* publicat de Hippocampus Press în ediții arătoase, printate pe hârtie de bună calitate și cu coperți ușoare.

Masivitatea corespendenței îl perplexează pe cititor. Unicul volum al corespondenței Derleth-Smith, intitulată *Eccentric Impractical Devils* (2020)*,* are 601 pagini. Corespondența de două volume Smith-Lovecraft, intitulată *Dawnward Spire, Lonely Hill* (2020) are 808 pagini. Sunt alte două ediții de câte două volume, comparabile ca întindere, ale schimburilor Lovecraft-Robert E. Howard și Lovecraft-Derleth. Am menționat mai sus că mi-am lăsat experiența de primă mână a decadenței instituționale contemporane să joace un rol în explorarea mea liberă a arhivelor axate pe acest gen literar ale jumătății secolului trecut. După cum a reieșit, nici Lovecraft, nici Smith nu au finalizat liceul, darămite să fi urmat o universitate. În aceste două cazuri, chiar și ciclul primar a fost frecventat puțin, îndeobște din cauza maladiilor cronice din anii copilăriei. Dacă Lovecraft a crescut în Providence, un oraș *per se,* Smith și Derleth erau locuitori ai unor orășele, cel dintâi în Auburn, la poalele munților Sierra Nevada din California de Nord, iar Derleth în Sauk City, în Wisconsis de Sud-Vest. Toți trei provin din medii familiale încercate din punct de vedere economic, dar amenitățile civile, în special librăriile, le-au deservit din plin în tinerețe. Toți trei au devenit cititori înrăiți cu mult

înainte de adolescență. Au avansat la cărți de adulți devreme în carierele lor de cititori. Toți trei au fost publicați, chiar dacă în cercuri cu circulație limitată, în acei ani de adolescență; și de la jumătatea celui de-al doilea deceniu de viață erau scriitori comerciali activi. Lovecraft și Smith nu au urmat nicicând o universitate. Derleth a fost licențiat la Universitatea din Wisconsin în 1930, dar, judecând după dovezi, educația sa s-a desfășurat mai curând dincolo de pereții unei universități.

Schimburile epistolare dintre cei doi bărbați care au scris pentru a trăi, dar care n-au parcurs vreodată un seminar de scriere creativă, exemplifică din plin bogăția învățăturii auto-didactice. *Dawnward Spire, Lonely Hill,* vol. II, conține o scrisoare de-a lui Lovecraft către Smith, datată 18 noiembrie 1933. Cei doi au împărtășit adesea povești scrise de ei și și-au răspuns cu critici constructive. Smith i-a trimis lui Lovecraft una din poveștile sale despre „Averoigne”, un teritoriu fictiv din Evul Mediu timpuriu, teritoriu al ceea ce a devenit peste secole Franța. Povestea, „The Holiness of Azédarac” a apărut între timp în ediția *Weird Tales* din noiembrie 1933. Pentru că îi era proaspătă lectura, Lovecraft a comentat textul printat. Lovecraft nu face observații de critică literară, cât istorice ori filologice. În timp ce Smith cunoștea franceza – a învățat-o pe cont propriu pentru a putea traduce *Les Fleurs du Mal* ale lui Charles Baudelaire în engleză –, ideea lui privitor la cum limba latină s-a transformat în *la langue galloise* a scurtat considerabil cronologia. „Chestia e,” scrie Lovecraft, „că am dubii privitoare la imaginea Galiei romane în anul 475 d.Hr. … îndeosebi imaginea evocată de fraza «o variantă desuetă a francezei din Averoigne»”. Lovecraft spune că „în 475 franceza nu exista, latina vulgară a Galiei nefiind diferențiată suficient de portaltoi așa încât să devină o vorbire separată.” Acesta îi amintește lui Smith că „Galia era ultimul centru al culturii într-un imperiu decadent” și că limba clasică, limba latină, s-a încăpățânat să rămână viguroasă în regiune. El listează câțiva literați importanți ai Galiei de secol V: „Ausonius, Avienus, Sidonius, Apollinaris, Paulinus [și] Vigilantius.”

Erudiția lui Lovecraft îl obligă să-și continue cele 1500, poate 2000 de cuvinte fascinante. Categoria istorică a „Antichității Târzii” nu exista în 1933, dar el înțelege că se vorbește despre o perioadă ce nu mai este clasică, nici păgână, dar încă nici medievală. Menționează sfârșitul migrațiilor germanice și dispariția dialectelor celtice pe care migrațiile le-au accelerat. De unde această comoară de cunoaștere? „Am fost întotdeauna grozav de interesat de melancolia civilizației romane în cale de dispariție, iar nicăieri n-a fost procesul mai bine ilustrat decât în Galia anilor Sfântului Ambrozie.” Gândind analogic, Lovecraft detaliază și cum „uneori îi este teamă că prezentul va deveni în curând un soi de paralelă aspră.” Smith a avut aceeași convingere – secolul XX a însemnat o perioadă de disoluție civilizațională. După excursul îndelung despre geo-politica secolelor VI și VII, Lovecraft se întoarce la problematica limbajului: „Faimosul jurământ din Strasbourg – 842 d.Hr. – este ultimul exemplar intact al limbii galice *populare* a Epocii Tenebrelor… numită *lingua romana* și diferențiată de *lingua latina*.” Pentru lămurirea lui Smith, Lovecraft reproduce două pasaje din „Jurământ” în latina,

romana și franceză modernă. Conclude spunând: „tot ce poate fi spus este că din 842 latina populară a început să afișeze o diferențiere definită în direcția limbii moderne, ulterior numită franceză.”

În acest punct, Lovecraft începe o discuție despre ultimele ediții ale periodicelor de știință – și de ficțiune ciudată. După ce termină cu acest subiect, trece la mania vrăjitoarelor din Evul Mediu Târziu, având o bibliografie cultă, precum cartea lui Margaret Murray, *Witch Cult in Western Europe* (1921) și cea a lui Montague Summer, *Geography of Witchcraft* (1927). Tonul sugerează că Lovecraft este pasionat de aceste subiecte; el asumă că și Smith se va bucura în aceeași manieră. Având în vedere că cei doi au corespondat până în 1937, la moartea lui Lovecraft, și considerând regularitatea misivelor trimise între cei doi, lucrurile pot sta doar așa. În scrisori, Lovecraft și Smith *și-au împărtășit* învățăturile auto-didactice, care se întretăiau orișicum. O scrisoare (mijlocul lui martie, 1933) din *Eccentric Impractical Devils* îl surprinde pe Smith sfătuindu-l pe Derleth privitor la limba franceză, pe care n-o stăpânea atât de bine precum Smith, într-o povestire intitulată „Camera Lambrisată”. Derleth a cerut examinarea lui Smith, scriind: „nu sunt bun în acea limbă”. Unde Derleth a scris *„O Virginie, petite, voice le docteur Grandon,”* Smith înlocuiește *voicé* cu *voici.* Unde Derleth a scris *„L’Enfant a tout dequieté,”*, Smith a înlocuit *a tout dequieté* cu *est très fort tranquille*. Și așa mai departe… acest proces nu reprezintă o obligație pentru Smith, ci o curtoazie împlinită cu bucurie pentru un prieten pe care nu l-a întâlnit încă în persoană. Derleth, nu întâmplător, va deveni editorul lui Smith la Arkham House Press, stabilită în 1939 pentru a conserva scrierile lui Lovecraft.

Cărțile Hipocampus însumează mii de pagini de trafic epistolar ce acoperă mijlocul secolului trecut. Aria subiectelor, multe din ele erudite, este largă. *Eccentric Impractical Devils* include o scrisoare (11 februarie, 1949) de la Smith pentru Derleth care sondează în originile genului. Derleth i-a trimis lui Smith o copie a trimestrialului său, *Arkham Sampler* (Iarnă, 1949), care conține un simpozion despre ficțiunea științifică. Smith a citit-o „cu mare interes”. Reacționează la aceasta cu o critică precisă. Scrie: „m-a lovit că cei mai mulți dintre cei ce au contribuit… au eșuat în a evidenția aspectul istoric al temei și au fost exclusiv preocupați cu dezvoltarea contemporană a genului.” Smith insistă că „pentru adecvata înțelegere a genului și a fanteziei în genere, trebuie considerate și rădăcinile acestora în literatura antică, folclor, mitologie, antropologie, ocultism și misticism.” Smith remarcă faptul că niciunul dintre cei ce au contribuit la simpozion nu i-a menționat pe Lucian, Apuleius sau Rabelais ca fiind „printre strămoșii genului,” toți trei având o „importanță primă”. Smith crede că Lucian și Apuleius prezintă viziuni complementare tocmai pentru că sunt opuse. Lucian, un materialist, satiriza agresiv religia și metafizica. Apuleius, prelat în Cultul lui Isis și un aderent al școlii platonice, celebra misterul și ocultul. Romanul lui Apuleius, *Fundul de Aur,* scrie Smith, „exprimă… puterea și fascinația unei *vrăjitorii* care a fost *privită drept știință* de jumătate din contemporanii săi.” Dacă scepticismul lui Lucian este de ajutor în anumite

contexte, la fel sunt și convingerile lui Apuluies privitoare la „misticismul care este pesemne etern și comun multor minți umane în toate epocile”.

„Educația” modernă urmărește să inculce dogma – dogma îngustă, anti-intelectuală. Magnifica auto-educare a cuiva cum este Smith îndreptățește o nuanțare a viziunii ori, cineva ar putea spune, chiar o viziune non- sau anti-dogmatică, asupra controverselor filosofice. Un alt cuvânt adecvat ar fi *deschidere.* Smith a fost *deschis* experienței și nu a discreditat niciodată posibilitatea transcendenței. A cultivat transcendența în scrierile sale, îndeobște în poezie, dar și în proză, și probabil că a și experimentat-o. *Selected Letters of Clark Ashton Smith* (2003), editate de Dr. Schultz și Scott Connors, și publicate de reînviata Arkham House Press, suplimentează edițiile Hippocampus. Acestea includ o scrisoare (11 iulie, 1950) de la Smith către Samuel J. Sackett, un profesor la UCLA (Universitatea din California), care l-a observat pe Smith, l-a examinat serios și și-a propus să scrie despre el în cercurile academice. Smith își apără „stilul literar ornat” în fața lui Sackett, răspunzând criticilor de peste ani care găseau *afecte* în proza lui și reacționau cu indignare puritană. Smith scrie: „Cât despre întrebuințarea de către mine a unui stil ornat, folosind multe cuvinte de sorginte clasică și culoare exotică, pot spune doar că este menită a produce efecte de limbaj și ritm care nu ar putea fi realizate printr-un vocabular restrâns la ceea ce este cunoscut ca «engleză de bază» ”. Adaugă că: „o atmosferă a depărtării, a vastității, misterului și exotismului sunt mult mai natural evocate printr-un stil cu o imixtiune de latinitate.” Smith își declară lui Sackett admirația pentru Thomas Brown și Edgar Allan Poe, care de asemenea au făcut uz de un vocabular masiv. Îl menționează de asemenea pe Herodot, de la care a împrumutat terminologia etnică, pe John Mandeville și Gustave Flaubert.

În plus față de schimbul Derleth-Smith, Hipocampus a publicat în două volume și schimbul între Lovecraft și Derleth (2013), care primește titlul *Essential Solitude.* Sute din scrisorile lui Lovecraft către Derleth supraviețuiesc, dar doar 40 în cealaltă direcție. Stilul epistolar al lui Derleth tinde mai curând spre funcționalism decât spre literatură. Derleth de-altminteri a și preferat o viață mai convențională, orientată către afaceri, în comparație cu Lovecraft sau Smith. Corespondența lui dezbate mai curând chestiuni practice relative la stabilirea și operarea Arkham House și chestiuni privitoare la propriul progres în calitate de scriitor profesionist. Semnele unui auto-didact, în orice caz, se fac simțite. Articolul lui Derleth, *„Lovecraft, Outisder”*, care este inclus în volumul doi al *Essential Solitude,* remarcă și apreciază statutul intelectual de *self-made* al interlocutorului său: „din cauza stării sale de sănătate precare și premature, H.P. Lovecraft a devenit un cititor omnivor; a citit orice îi trecea prin mâini.” Mai mult decât atât: „izolarea sa i-a oferit o perspectivă mult mai lucidă în depărtare, în viitor, decât ar fi avut în mod normal; prin urmare, a fost capabil în corespondența sa să scruteze fenomenele curente, și, indiferent, dacă a scris despre Mussolini, despre Poe în *Providența,* despre Proust, despre literatura proletară sau despre cinema, a persistat în imparțialitate.” Nu știm dacă această afirmație este adevărată sau nu, însă ea sugerează

totuși că, întocmai pentru că Lovecraft a „scăpat” educației instituționale, a putut privi lucrurile din propria-i perspectivă. Acest lucru a făcut ca opinările lui Lovecraft să fie valoroase pentru cei care au trăit mai aproape decât el de conformitatea socială, dar totuși suficient de îndepărtați încât să priceapă pericolul pe care îl reprezintă conformismul. Lovecraft a fost de bună seamă un mentor pentru Derleth, care era cu 20 de ani mai tânăr decât cel din Rhode Island.

Într-o scrisoare către Lovecraft (31 mai, 1933) Derleth se dedă unor judecăți literare. Subiectul este M. P. Shiel, un scriitor britanic de sfârșit de secol care a scris romane de gen și s-a bucurat de un episod de popularitate din circa 1895 până în 1910. Derleth scrie: „Shiel… este unul dintre stiliștii mari încă în viață, de nivelul lui Arthur Machen, cu toate că Machen este de școală veche iar Shiel de școală nouă.” Derleth scrie că „frumusețea pură a stilului lui Shiel continuă să mă fascineze” pentru că „face limbajul să curgă ca apa limpede.” Cum de știe Derleth de Shiel? A petrecut timp în librării, în special second hand-uri și anticariate, și a studiat cataloage ale librarilor. În propria-mi experiență, a naviga printre cărțile uzate poate constitui în sine o formă de educație. Unul dintre deficitele zilei de astăzi este că anticarii au dispărut din infrastructura fizică. Este adevărat că se pot căuta lucruri la mâna a doua online, dar ceea ce Ralph Waldo Emerson numea *Îngerul Librăriei* nu este prezent în căutarea digitală, dar se afișează rapid în recunoașterea de către căutător a coridoarelor prăfuite, înguste și îndestulate cu sute de volume. O carte conduce la o alta. Tipare emerg. Tehnologiile contemporane au făcut imposibilă manifestarea acestei acțiuni magice – sau, așa cum Carl Jung a numit-o, *Sincronicitate*. Forța misterioasă a lui Jung, atunci când își face efectul, își conduce învățăcelul către mai mult decât cărți. Derleth afișează și cunoaștere muzicală. El îi menționează lui Lovecraft (3 iulie, 1933) că a început lucrul la un monolog dramatic de o sută de versuri, intitulat „Liszt își aude Al doilea Concert: Weimar, 7 ianuarie, 1857.” Pentru a face pereche cu înregistrarea lui Liszt, Derleth a cumpărat și „minunat de frumoasa și ciudat de sumbra *Lebăda din Tuomela*, lucrare de Sibelius, care are o adâncime melancolică lipsită de greutate și ascunsă în tonul profund.”

Cunoașterea achiziționată în privat a unui Lovecraft, Smith sau Derleth rușinează învățătura din universitate, în întregime presupusă, a tinerilor academicieni. La ce grad de conștiință privitoare la cultura înaltă ori cultura literară poate o nou-fabricată profesoară, asistentă în Studiile Femeilor la o universitate de stat de rang secund, să ajungă? Ce *perspectivă* poate avea ea*?* Aceleași întrebări pot fi adresate unei fete de 22 de ani (cu păr albastru tuns scurt, fără dubii, și cercei în nas și buze) care a petrecut 4 ani în sălile de clasă alături de profesorii ce se ocupă cu Studiile Femeii și care își vântură cu mândrie licența din bani împrumutați și nerambursabili la ceremonia de deschidere. S-ar vedea atunci cu repeziciune cât de puține se câștigă de pe urma acestui anti-proces periculos. Problema se amplifică deoarece *toți profesorii umaniști* acum au cunoștință, atât cât se poate, despre *profesorii Studiilor Femeii*. Cine va auzi astăzi într-o universitate de Ausonius, de Avienus, Sidonius, Apollinaris, Paulinus și Vigilantius? Cu

37 de ani în urmă, Penguin a publicat un volum intitulat *Ultimii poeți ai Romei Imperiale.* Printre alții, a fost antologat și Ausonius (310 – 395), al cărui poem liric lung, „Mosela”, trebuie să se fi făcut remarcat lui Lovecraft. Am găsit o copie uzată într-un colț umbros al unui raft dintr-un anticariat cândva bogat, dar recent decăzut, din Ithaca, New York, în 1990. Acea instituție, Phoenix, a dat faliment acum 20 de ani. Nimic nu a putut-o înlocui. Încă am antologia Penguin, în care sunt traduse de asemenea poeme de Claudius Claudianus, Aurelius Prudentius Clemens și Ancius Manlius Severinus Boethius.

Grija manifestată de către Lovecraft în 1933, în scrisoarea către Smith, cum că era prezentă ar putea constitui o paralelă cu secolele V și VI, în ceea ce privește retragerea cunoașterii, inițierii și întelepciunii și orizontul lor diminutiv al Civilizației Clasice s-a dovedit a fi o profeție, căreia îi pot fi aduse puține obiecții. Termenul „Epoca Tenebrelor”, pe care Lovecraft îl utilizează, pare acum unor istorici cu vederea limpede mai curând un termen impropriu. Separarea de intelectualitatea clasică propusă de Iluminismul de secol XVIII, cel care a inventat Evul Mediu – pentru a se lăuda cu-atât mai mult că sunt frumoși și luminați – nu s-a întâmplat nicicum în maniera în care povestea mincinoasă o indică. Când Civilizația Occidentală a trecut de la orientarea mediteraneeană către una atlantică, a susținut continuitatea cu precursorul *Mare Nostrum.* Gânditorii creștini au apropriat bucuroși neoplatonismul păgânilor târzii și l-au reîntrebuințat, cu minime modificări, așa încât să concorde cu Noul Testament. Dreptul roman a rămas viguros. S-a amestecat cu tradițiile germanice ale prinților goți care au fost suverani în vechile provincii. Autorul francez Rémi Brague (născut în 1947) a înaintat ipoteza conform căreia Civilizația Occidentală, de la Roma încoace, a fost auto-didactă și că „textul” ei a fost altul decât ea însăși. Când Roma – destul de devreme – a devenit conștientă de Grecia, cea dintâi *a studiat* Grecia și a adoptat cultura înaltă. Goții *au studiat* Roma. Monarhi cu vedere „lungă” precum Alfred cel Mare sau Carol cel Mare au angajat clerici spre a conserva, reasambla și transmite fragmentele civilizației moștenite. Modul instrucției din Roma până în *High Gothic* a fost educație acasă, tutelată. Iar educația acasă este o formă de auto-educație. Generație după generație, familia *se educă.* După cum profeția lui Lovecraft notifica, Noul Puritanism va interzice toate acestea. Va inaugura o actuală Epocă a Tenebrelor.

Imagine: Unsplash